

"לפי חרב" – שיעור בבטחון
 הרב מואיז נבון

במדבר פרק כב פסוק כג ותרא האתון את מלאך יקנזק נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויד בלעם את האתון להטתה הדרך:

רש"י במדבר פרק כב

וחרבו שלופה בידו - אמר רשע זה הניח כלי אומנותו, שכלי זיינן של אומות העולם בחרב, והוא בא עליהם בפיו, שהוא אומנות שלהם, אף אני אתפוש את שלו ואבוא עליו באומנותו. וכן היה סופו (במדבר לא, ח) **ואת בלעם בן בעור הרגו בתרב**:

במדבר רבה (וילנא) פרשת בלק פרשה כ יג

... ותרא האתון את מלאך ה' וכי לא היה יכול המלאך לנשוף בו ויוציא רוחו אלא אם כן שלף חרבו?! והרי כתיב בסנחריב (ישעיה לז) ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור וכתיב (שם) /ישעיהו/ (מ) וגם נשף בהם חייהם אלא כך אמר לו הפה נתן ליעקב שנא' (בראשית כז) הקול קול יעקב וידי עשו וכתיב (שם) /בראשית כ"ז/ ועל חרבך תחיה, והאומות כולם בחרב חייהם ואתה תחליף אמונתך ותבא עליהם בשלהן אף אני אבוא עליך בשלך לכך כתיב וחרבו שלופה בידו.

במדבר פרק לא פסוק ח ואת מלכי מדן הרגו על חלליהם את איוי ואת רקס ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי מדן **ואת בלעם בן בעור הרגו בתרב**:

רש"י במדבר פרק לא

בחרב - הוא בא על ישראל, והחליף אומנתו באומנותם, שאין נושעים אלא בפיהם ע"י תפלה ובקשה. ובא הוא ותפש אומנותם לקלם בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות, שבאין בחרב, שנאמר (בראשית כז, מ) ועל חרבך תחיה:

מזרחי (רא"ם) במדבר פרק לא פסוק ח

בחרב הוא בא על ישראל והחליף אומנתו וכו'. דאם לא כן "בחרב" למה לי?

Nechama Leibowitz, Torah Insights, p.134

For years I searched Rashi's super-commentaries for an answer, without success, until I came across Nefesh HaGer...

נפש הגר, רב מרדכי בן-צבי לעווענשטיין (1906)

"לפי חרב" בכל התורה מתרגם אונקלס "לפתגם דחרבא" [מילת החרב] וכן מתרגם יוב"ע בנביאים. ותרגומים אלו רבים הם בתורה ובנביאים וצריכים ביאור. הנה המתרגמים הקדושים יוב"ע ואונקלוס ראו בעיניהם המפיקים נוגה בתורה ובנביאים כל מקום שהחרב ביד ישראל להרוג את עמים אחרים כתוב בו בלשון "לפי חרב" או אפילו אם המלהמה בין ישראל נגד אחיהם כלומר בין ישראל לישראל כתוב גם "לפי חרב" או במקום שישראל היו הורגים את אחיהם בדין התורה כמו אצל עיר הנדחת "הכה תכה את העיר ההוא לפי חרב" אבל במקום שהחרב ביד אומות העולם להרוג ח"ו את ישראל או האומות לעמים אחרים לוחמים זה עם זה כתוב בהם סתם לחרב או בחרב ולא הזכיר הכתוב בהם הלשון לפי חרב והלא דבר הוא: אמנם גרסינן בגמרא (ב"ב דף קכג) **"ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי"**, וכי בחרבו ובקשתו לקח! והלא כבר נאמר **"כי לא בקשתי אבטח וחרבתי לא תושיעני (תהי' מד: ז), אלא "חרבי" זו תפילה "קשתי" זו בקשה עכ"ל הגמרא, תקבלה הזאת היתה להמתרגמים הקדושים האלה ודרשו זאת בלשון "לפי חרב" שכתוב אצל ישראל ותרגמו "לפתגם דחרבא" שהכוונה על "פתגם התפילה".** וכן דרש אונקלס על פסוק **"ואני נתתי לך שכם ... בחרבי ובקשתי"** ותרגם "בצלותי ובבעותי" כמו שדרש הגמרא, אבל בחרב עמים אחרים לא כתיב בתורה ובנביאים "לפי חרב"...

בראשית פרק מח (כא) ויאמר ישׂראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם: (כב) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי **בחרבי ובקשתי**: פ

רש"י בראשית פרשת ויחי פרק מח פסוק כב

... בחרבי ובקשתי - כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג [~להלחם] להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים...

אשר לקחתי מיד האמורי - מיד עשו שעשה מעשה אמורי. דבר אחר שהיה צד אביו באמרי פיו:

בחרבי ובקשתי - היא חכמתו ותפלתו:

מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף קכג עמוד א

"חרבי זו התפלה ובקשתי זו בקשה" ... ובב"ר אמרו בלשון אחר "בחרבי ובקשתי" במצות ומעשים טובים, אבל רש"י בחומש פירש "בחרבי ובקשתי היא חכמתו ותפלתו" עכ"ל. ולא ידענו למה לקח לו דרך אחרת והניח דברי התלמוד גם הב"ר ודו"ק:

רמב"ן בראשית א:א – וכוונתם זו, שמלת "בראשית" תרמוז כי בעשר ספירות נברא העולם (עיי' ספר יצירה א ד), ורמז לספירה הנקראת חכמה שבה יסוד כל, כענין שנאמר (משלי ג יט) ה' בחכמה יסד ארץ,

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לח עמוד א

משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן, והתקין סעודה, ואחר כך הכניס אורחין, שנאמר +משלי ט' חכמות בנתה ביתה ... חכמות בנתה ביתה - זו מידתו של הקדוש ברוך הוא, שברא את כל העולם כולו בחכמה. ...

רש"י בראשית לב:ט

[בהכנה לפגישה עם עשו, יעקב] התקין עצמו לשלשה דברים לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון להלן (פסוק כא) "ותעבור המנחה על פניו". לתפלה (פסוק ט) "אלהי אבי אברהם". למלחמה "והיה המחנה הנשאר לפליטה":

... וראיה לדברינו (שמות י"ז י"ג) "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו" לפי חרב" ותרגם "ותבר יהושע את עמלק ואת עמיה" לפתגם דחרבא" ושם מפורש תפילה שהיה הנצחון ע"י תפילת משה כמ"ש שם "ויהי ידיו אמונה עד בא השמש ותרגם והיה ידוהי פרישן "בצלור" [תפילה] עד דעאל שמשא, ...

שמות פרק יז (ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל בריפידים: (ט) ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בנדי: (י) ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: (יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: (יב) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישמו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בנדי מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: (יג) ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: פ

משנה מסכת ראש השנה פרק ג משנה ח

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגומר (שמות י"ז) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה! אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלין.

R. J. Sacks, Beshallah, p.120.

The real meaning of the battle against Amalek, as understood by the Mishna, is that it showed the inner, psychological, spiritual and emotional dimension of the Divine Presense. The Israelites won not because God fought the battle for them, but because **God gave them the strength to fight the battle themselves.**

נפש הגר, (המשך)

הג"ה: והנה מה נעים דברי רש"י כב' מטות (ל"א ח) "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב", ופירש"י "בחרב" הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנתם שאין נושעים אלא בפיהם ע"י תפילה ובקשה ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאים בחרב שנאמר "ועל חרבך תחיה" עכ"ל רש"י. ולכאורה קשה מה הרגיש בזה רש"י שהוכרח לזה הדרשה (והרא"ם והגור אריה כתבו "דאל"כ 'בחרב' למה לי?" עכ"ל. ונראה דא"כ יקשה על כל מה שכתוב בתורה פעמים הרבה "בחרב" "לפי חרב" למה ליה למיכתב?! אמנם רש"י הרגיש למה כתיב בחרב הו"ל למכתב לפי חרב שבכ"מ אם החרב ביד ישראל להרוג שונאם העכו"ם כתיב תמיד לפי חרב והו"ל ואת בלעם בן בעור הרגו "לפי חרב" ולפי זה יהיה התירוץ של רש"י מתוק, הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנתם שהם נושעים אלא בפיהם ע"י תפילה ובקשה, ובא הוא ותפש אומנתם לקללם בפיו אף הם באו עליו וכו', לכן כתיב בחרב כמ"ש אצל האומות כדלעיל:

MN: Through his judicious repetition of the Midrash, Rashi has highlighted a fundamental rule in the Bible which, as it turns out, is also a fundamental rule of faith.

תהלים פרק כ

(א) לְמִנְצַח מְזִמּוֹר לְדָוִד : ... (ח) אֱלֹהַ בְּרָכָב וְאֱלֹהַ בְּסוּסִים וְאֶנְחֵנוּ בְּשֵׁם יְקֹזֵק אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר : ...

רד"ק תהלים פרק כ פסוק א

(א) המשורר היה אומר אותו בעבור דוד בצאתו למלחמה ואמר :

...

(ח) "אלה ברכב ואלה בסוסים", האויבים באים עלינו ברכב ובסוסים, והיו בוטחים בהם, כמו שנאמר (ישעיה לא, א) : ויבטחו על רכב כי רב. "ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר", כשנזכיר שמו ונקראהו אנחנו ננצח, ואנחנו ברגל ננצח הרכב והסוסים :

דעת המקרא, עמוס חכם, תהלים כ:ח, הערה 3

ולענין יש לומר, שאין כאן כוונת הכתובים, שצבא ישראל אינו זקוק לרכב ולסוסים ואינו צריך להשתדל לשכלל את כלי מלחמתו. אלא הכוונה לומר, שאפילו יש לישראל נשק רב מאוד ומשובח מאוד, אין ישראל בוטח בכוחו שלו, אלא בכח ה', ובזה יתרונו על אויביו.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה טו

מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך.

תפילה לשלום זיילי צה"ל

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את זיילי
צבא הגנה לישראל, העומדים על משמר ארצנו וערי אלהינו
מגבול הקבוצן ועד מדבר מצרים ומן הים הגדול עד לבוא
הערבה במבשה באויר ובים. יתן ה' את אויבינו הקמים עלינו
נזפים לפניהם. תקדוש ברוך הוא ישמר ויציל את זיילינו מכל
צרה וצוקה ומכל נגע ומזקה וישלח ברכה והצלחה בכל
מעשה ידיהם. ידבר שונאינו תזותיהם ויעטרם בכתר ישועה
ובעטרת נצחון. ויקים בהם הכתוב: כי ה' אלהיכם ההלך
עמכם להלחום לכם עם איביכם להושיע אתכם: ונאמר אמן: